

ความมหัศจรรย์ของสบู่สมุนไพร

นางเยาว์ เทพยา*

บทคัดย่อ

สบู่ เป็นเครื่องสำอางชนิดหนึ่งที่ใช้ในการทำมาค้าขายร่างกาย เดิมใช้เพื่อทำความสะอาดร่างกายเท่านั้น ปัจจุบันกระบวนการผลิตสบู่มีการเพิ่มส่วนผสมอื่นๆ เพื่อให้สบู่มีสรรพคุณตรงตามความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น เช่นมีสีสรรที่สวยงามน่าใช้ มีกลิ่นหอม และมีสรรพคุณทางยา ในทางการค้ามีการใช้สารสังเคราะห์เพิ่มขึ้นทำให้ผลิตภัณฑ์น่าใช้ บรรจุภัณฑ์สวยงามแต่แฝงไปด้วยสารเคมีที่เป็นอันตราย มีพิษตกค้างและราคาสูง ปัจจุบันนิยมใช้พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเป็นส่วนผสมเพิ่มเติม ในสบู่แทนการใช้สารเคมีสังเคราะห์ พืชสมุนไพรที่ใช้มีสารสำคัญและมีสรรพคุณทางยา เช่น มีน้ำมันหอมระเหยที่มีกลิ่นเฉพาะใช้ในการบำบัดโรค มีสีสรรสวยงาม หาง่าย ราคาถูก ประหยัด ปลอดภัย ไร้สารสังเคราะห์ และไม่มีพิษตกค้าง ทำให้สบู่สมุนไพรที่ผลิตขึ้นจากผลิตภัณฑ์ธรรมชาติมีคุณลักษณะเฉพาะที่หลากหลาย จึงเป็นบทพิสูจน์ให้เห็นถึงความมหัศจรรย์ของสบู่สมุนไพรที่มีคุณค่ายิ่งของภูมิปัญญาไทย

คำสำคัญ: สบู่ สมุนไพร ความมหัศจรรย์

*คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Amazing Herb Soap

Nongyao Tepaya

ABSTRACT

Soap is a kind of body cosmetics. Traditionally, soap was made from glycerin and natural moisturizers but now various substances from fresh botanical, natural herbs and minerals are added to the bars in order to meet the customers' aesthetically pleasing needs such as beautiful colors, elegant fragrances, and medicinal properties. Regarding to commercial soap production, various chemical substances, synthetic colorants and fragrances, are used in both the bars and the packages. The packages, in particular, may contain toxic, dangerous contaminates and are mostly more expensive. At present, natural herbs are used in soap making process as wholesome ingredients instead of synthetic chemical substances. Herbs are natural drugs with important medicinal properties. They can provide many colors and fragrances, low-cost, easy to find, no toxin and no dangerous contaminates. According to the various properties of herbs, herbal soaps then have been proved that they can provide fresh, clean and therapeutic and amazing qualities reflecting valuable Thai wisdoms.

Keywords : Soap   Herbs   Amazing

*Faculty of Science and Technology   Nakhorn Si Thammarat Rajabhat University

---

บทนำ

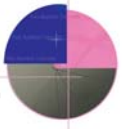
สบู่ เป็นเครื่องสำอางชนิดหนึ่งใช้ในการทำความสะอาดร่างกาย เพื่อชำระล้างคราบสกปรกออกจากผิวหนัง ทำให้ร่างกายสะอาดมากขึ้น มีการค้นพบการทำสบู่โดยบังเอิญในยุคโรมัน โดยการนำสัตว์มาบดขยี้บนเนินเขา ฆ่าและเผา น้ำมันจากสัตว์ที่เผาผสมกับขี้เถ้าเกิดก้อนสีขาว และเมื่อฝนตกก้อนสีขาวจะหลุดไหลไปตามลำธาร เมื่อชาวบ้านนำผ้าไปซักก็สังเกตเห็นว่า หากนำก้อนสีขาวนี้มาซักผ้า จะทำให้เสื้อผ้าสะอาดยิ่งขึ้น นับตั้งแต่นั้นมาก็มีการผลิตสบู่เพื่อนำมาใช้กันมากขึ้น การผลิตสบู่สามารถผลิตได้ด้วยตนเอง เพื่อใช้ในครัวเรือนไปจนถึงระดับอุตสาหกรรม การผลิตสบู่ในทางการค้านิยมใช้สารเคมีสังเคราะห์เพิ่มคุณลักษณะที่ต้องการมากขึ้น เช่น สารแต่งกลิ่น หรือ น้ำหอม สารกันเหี่ยว กลีเซอริน เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับผิว (1) ปัจจุบันการผลิตสบู่ มีการพัฒนาปรับปรุงสูตรได้ หลากหลายชนิด เช่น สบู่สมุนไพรที่กำลังนิยมอยู่ในขณะนี้ ได้มีการดัดแปลงสูตรโดยนำสมุนไพรมาเป็นส่วนผสมเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มสรรพคุณทางยาและลักษณะที่พึงประสงค์มากขึ้น สารสำคัญที่มีในสมุนไพรไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ ไม่ทำให้เกิดอาการระคายเคืองผิวหนัง หรือทำให้เกิดอาการแพ้ เช่น สบู่เปลือกมังคุด จากชุมชนบ้านคีรีวง

ชุมชนบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นกลุ่มชุมชนที่มีชื่อเสียงในด้านการผลิตสบู่ โดยมีจุดขายคือ ใช้สารสกัดจากเปลือกมังคุด และสมุนไพรชนิดอื่นๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนผสมในการผลิตสบู่ ทำให้กลุ่มชุมชนชาวคีรีวงเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ทำรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มเป็นจำนวนมาก รายได้เฉลี่ย

ของประชากรประมาณ 59,250 บาท ต่อครัวเรือน ต่อปี และสามารถชำระหนี้ได้ร้อยละ 99

การผลิตสบู่ในทางอุตสาหกรรมโดยทั่วไป แตกต่างจากการผลิตสบู่ธรรมชาติ แม้ว่าจะมีหลักการเหมือนกัน แต่การผลิตสบู่ในเชิงพาณิชย์ มักสกัดกลีเซอริน ที่เกิดจากกระบวนการผลิตสบู่ ออก ทำให้สบู่ขาดความชุ่มชื้นทำให้ผิวหนังแห้งและเกิดอาการแพ้ในขณะเดียวกันใช้สารเคมีสังเคราะห์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการขจัดคราบสกปรก เพิ่มสี เพิ่มคุณสมบัติอื่นๆ เพื่อให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคให้มากที่สุด สารเหล่านี้ อาจทำให้เกิดการระคายเคืองต่อผิวหนัง และเกิดอาการแพ้ได้

ปัจจุบันการผลิตสบู่มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย มีสูตรในการผลิตหลายสูตร เนื่องจากมีการเพิ่มเติมส่วนผสมต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสบู่ ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้บริโภคมากขึ้น กระแสความสนใจสมุนไพรกับภูมิปัญญาไทย เริ่มกลับมานิยมอีกครั้ง กล่าวคือภูมิปัญญาของคนไทยรู้จักใช้สมุนไพรธรรมชาติรักษาโรคภัยไข้เจ็บกันมาตั้งแต่โบราณกาลมากกว่า 6,000 ปี โดยใช้สมุนไพรที่อยู่ใกล้ตัว เมื่อความรู้วิทยาศาสตร์พัฒนาขึ้นมีการสังเคราะห์ และผลิตยาจากสารเคมีในรูปที่ใช้ประโยชน์ได้ง่าย สะดวกสบายในการใช้ แต่ปัจจุบันทั่วโลกยอมรับแล้วว่า ยาที่ได้จากการสกัดสมุนไพรให้คุณประโยชน์ดีกว่ายาสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ความตื่นตัวทางพืชสมุนไพรจึงเริ่มขึ้นอีกครั้ง ประกอบกับประเทศไทย อุดมไปด้วยพืชสมุนไพรมากมาย หลายหมื่นชนิด หาง่าย ราคาถูก สมุนไพรชนิดเดียว มีสรรพคุณทางยาใช้ในการรักษาบำบัด

อาการของโรคได้หลายอาการ ทุกส่วนของพืชสมุนไพรนำมาใช้เป็นยา เช่น ราก หรือหัว เปลือก ราก เปลือกต้น ใบ ดอก ผล และเมล็ด ไม่เป็นพิษกับร่างกาย

สมุนไพรถูกนำมาใช้เป็นเครื่องประทีนผิว เกี่ยวกับความสวยความงาม เช่น ใช้แต่งกวารักษาผิวหน้า โดยนำมาวางบนใบหน้านาน 15 นาทีแล้วล้างออก(2) มะขามเปียกขัดผิว และขมิ้นบำรุงผิวหอมแดง เป็นยาแก้สิวฝ้า ว่านหางจระเข้ รักษาฝ้า และจุดด่างดำ มะเขือเทศและขมิ้น ทำให้ผิวสวย (3) ฯลฯ การนำสมุนไพรมาใช้กับความงามนี้เป็นการนำมาใช้ด้วยวิธีธรรมชาติไม่ผ่านกระบวนการแปรรูปทางเคมี ไม่ก่อให้เกิดผลข้างเคียงและให้คุณค่ามากกว่าสารสังเคราะห์ นอกจากนั้นสมุนไพรให้ทั้งสีสรร และกลิ่นตามธรรมชาติเนื่องจากมีน้ำมันหอมระเหย ปลอดภัย หาง่าย และราคาถูก คุณลักษณะดังกล่าว เป็นความมหัศจรรย์ของสมุนไพร ที่เกิดจากการนำสมุนไพรมาเป็นส่วนประกอบเพิ่มเติมในสบู่ทำให้สบู่มีความน่าสนใจมากขึ้น

บทความนี้เป็นข้อมูลและข้อเสนอแนะ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับการผลิตสบู่ธรรมชาติในครัวเรือน และระดับอุตสาหกรรม อีกทั้งนำเสนอข้อมูลของสมุนไพร สารเคมีในสมุนไพร และการเลือกใช้สมุนไพรในการทำสบู่ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สนใจได้รับความรู้ความเข้าใจในความมหัศจรรย์ของสบู่สมุนไพรมากขึ้น ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สบู่สมุนไพรรวมถึงการศึกษาค้นคว้าที่น่าสนใจเป็นสำคัญ

การผลิตสบู่ธรรมชาติด้วยตนเอง

การผลิตสบู่ธรรมชาติด้วยตนเองทำได้ง่ายโดยผสมระหว่างน้ำมันพืชหรือไขมันจากสัตว์ (นิยมใช้น้ำมันพืช เพราะหาซื้อง่าย ราคาถูก) ผสมรวมกับด่าง สัดส่วนอัตราส่วนผสมระหว่างน้ำมันพืชและด่างมีความแตกต่างกันตามชนิดของน้ำมันพืช ดังตารางที่ 1(4) จะได้สบู่เกิดขึ้น สบู่ หรือเกลือของกรดไขมัน เกิดจากขบวนการ Saponification ซึ่งเป็นปฏิกิริยาระหว่างกรดไขมันกับด่าง ด่างที่ใช้คือโซเดียม

ตารางที่ 1 น้ำมันพืชชนิดต่างๆและปริมาณด่างที่ใช้ทำสบู่

ชื่อน้ำมัน	โซดาไฟ (กรัม)	โพแทสเซียมไฮดรอกไซด์ (กรัม)
น้ำมันมะพร้าว	16.92	23.74
น้ำมันปาล์ม	13.06	18.32
น้ำมันรำข้าว	12.33	17.30
น้ำมันถั่วเหลือง	12.46	17.48
น้ำมันงา	12.66	17.76
น้ำมันมะกอก	12.46	17.48
น้ำมันละหุ่ง	11.83	16.59
น้ำมันเมล็ดทานตะวัน	12.56	17.62

ไฮดรอกไซด์ (Sodiumhydroxide-NaOH) หรือเรียกอีกชื่อว่า “โซดาไฟ” นิยมใช้ในการทำสบู่ก้อน หากใช้โพแทสเซียมไฮดรอกไซด์ (Potassium hydroxide-KOH) นิยมใช้ทำสบู่เหลว หรือครีมอาบน้ำ การผลิตสบู่ในระดับอุตสาหกรรม มักเพิ่มสารสังเคราะห์ต่างๆ เช่น น้ำหอม สารแต่ง กลิ่น สารเพิ่มความลื่น สารจับโลหะ และตัวยาอื่นๆ (1) เพื่อให้สบู่มีสมบัติที่ดีเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค การใช้สารชำระล้างสังเคราะห์ เช่น ซัลโฟเนตเตด แพลติแอลกอฮอล์ (Sulfonated fatty alcohol) หรือใช้สารเพิ่มความมันยิ่งยวด (Superfating agent) เพื่อทดแทนไขมันที่ถูก สบู่ขจัดออกไป เช่น ลาโนลิน (Lanolin) แพลติแอลกอฮอล์ (Fatty alcohol) แพลติแอซิดโมโน กลีเซอไรด์ (Fatty acid monoglycerides) และเลซิธิน (Lecithin) สารปกป้องผิว ได้แก่ โปรตีนนม (Milk Protein) และคาร์บอกซีเมทิล เซลลูโลส (Carboxymethyl cellulose) จะเป็นแผ่นฟิล์มบางคลุมผิวหน้า ป้องกันสบู่ทำลายผิวหน้า สารจับโลหะ เพื่อขจัดคราบตะกอนโลหะหนัก และยังช่วยป้องกันการหืนของกรดไขมันได้ เช่น โพลีฟอสเฟต (Polyphosphate) และอีดีทีเอ (EDTA)

สารสังเคราะห์ดังกล่าวนอกจากมีพิษตกค้างแล้ว ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นจึงมีผู้สนใจคิดสูตรผสมใหม่ที่ใช้สารสำคัญในสมุนไพรทดแทนการใช้สารสังเคราะห์ เช่น ใช้ตะไคร้หอมที่มีน้ำมันหอมระเหย มีกลิ่นเฉพาะและสามารถไล่แมลงได้ Curcumin สารสีเหลืองส้มหรือเหลืองแดงในขมิ้น ให้สีสันทึบสวยงาม และ Saponin glycoside ในลูกประคำดีควายมีคุณสมบัติทำให้เกิดฟองสบู่ แต่ละสูตรมีส่วนผสมพื้นฐานเหมือนกันทุกสูตรหากเพิ่มสมุนไพรหรือส่วนผสมอื่นๆ เพื่อเพิ่มสรรพคุณ

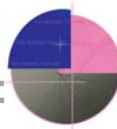
ทางยา

หรือลักษณะที่พึงประสงค์ทำให้ได้สบู่ที่มีคุณลักษณะพิเศษแตกต่างกัน เช่น สบู่สมุนไพรเปลือกมังคุด สบู่สมุนไพรมะขาม สบู่สมุนไพรแตงกวา สบู่สมุนไพรว่านหางจระเข้และนมสด สบู่ขมิ้น-โพลสด สบู่สมุนไพรผลไม้มะละกอ และสบู่สมุนไพรส้ม ฯลฯ

พืชสมุนไพรและการนำไปใช้ในสบู่

พืชสมุนไพรเป็นพืชพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่นำมาใช้ปรุง หรือประกอบเป็นยารักษาโรค แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ ประเภทต้น ประเภทเถา ประเภทหัว ประเภทผัก และประเภทหญ้า หากแบ่งตามลักษณะการรักษาแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ใช้รักษาอาการภายนอกและอาการภายใน อาการภายนอก ได้แก่ แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แมลงสัตว์กัดต่อย บวมฟกช้ำ อักเสบ แพ้ แผล ผื่น หนอง เริม กลากเกลื้อน เหา ไลยุง บำรุงผิว ระวังเชื้อแบคทีเรีย รักษาผิวหน้าผื่นคัน และให้ความชุ่มชื้นแก่ผิวหน้า สมุนไพรมีหลายชนิดที่นิยมใช้เป็นส่วนผสมในสบู่ ได้แก่ มังคุด มะขาม แตงกวา ว่านหางจระเข้ ขมิ้น มะละกอ และส้ม ฯลฯ เช่น สบู่สมุนไพรเปลือกมังคุด มีสรรพคุณลดจุดด่างดำและการหมองคล้ำบนใบหน้า บรรเทาอาการผดผื่น และช่วยบำรุงผิวให้สดใส เนียนนุ่มอยู่เสมอ ใช้ได้กับทุกสภาพผิว สบู่สมุนไพรมะขามอุดมด้วยวิตามินซี อี และ AHA ช่วยเร่งการผลิตเซลล์ผิวที่ดีขึ้น ทำให้ผิวขาวนวลเนียนสดใส เหมาะสำหรับผู้ที่มีผิวแห้งและผิวธรรมดา

สบู่สมุนไพรแตงกวา มีส่วนประกอบของกรดอะมิโนในปริมาณสูงรวมทั้งวิตามินบี วิตามินซี วิตามินอี และแร่ธาตุต่างๆ ช่วยสมานผิว

ที่หยาบกร้านให้น้ำมันยิ่งขึ้น เหมาะสำหรับผิวบอบบาง และต้องการความชุ่มชื้น สบู่สมุนไพรว่านหางจระเข้ คั้นความชุ่มชื้นมีชีวิตชีวา ปรับสมดุลของผิว ลบรอยแผลเป็น รักษาโรคผิวหนัง แก้ผื่นคันจากการแพ้สารต่างๆ สบู่สมุนไพรขมิ้น และไพล ช่วยบำรุงผิวให้นวลสวย ขาวเนียน ผุดผ่องอยู่เสมอ และทำให้ไร้สิว ผดผื่นคัน สบู่สมุนไพรมะละกอ ช่วยให้ผิวสะอาดนุ่มนวล ไม่หยาบกระด้าง ป้องกันการเกิดฝ้า กระ จุดด่างดำ คงความชุ่มชื้นให้ผิวพรรณ และช่วยลดเซลล์ผิวที่ทำให้ผิวเรียบตึง สบู่สมุนไพรส้ม อุดมไปด้วยวิตามินซี และอี มีคุณสมบัติต่อต้านอนุมูลอิสระ ทำให้ผิวนุ่มนวลสว่างกระจ่างใสอย่างเป็นธรรมชาติ เหมาะกับทุกสภาพผิว

สารสำคัญในพืชสมุนไพร

สารสำคัญในพืชสมุนไพรมีทั้งคุณสมบัติทางยาและเป็นโทษ สารในพืชสมุนไพรได้แก่ คาร์โบไฮเดรต (Carbohydrate) เช่น แป้ง กัม วุ้น น้ำตาลทราย แมนนิทอล ซอร์บิทอล เซลลูโลส และวิตามินซี สมุนไพรแต่ละชนิดมีรสและกลิ่นเฉพาะเนื่องจากมีน้ำมันหอมระเหย (Essential oil) ที่มีกลิ่นเฉพาะตัว ส่วนใหญ่เป็นสารกลุ่มเทอร์ปีนส์ (Terpenes) (5) เช่น ลิโมนีน (Limonene) ซิโตรเนลลอล (Citronellol) (6) พบในส่วนของดอก ใบ ผล กลีบเลี้ยง เปลือกไม้และราก สามารถสกัดน้ำมันหอมระเหยได้ด้วยไอน้ำ (Steam distillation) การกลั่นด้วยการต้ม (Water distillation) และการกลั่นโดยใช้ตัวทำละลาย (Solvent extraction) น้ำมันหอมระเหยในผักชีฝรั่ง และจันทน์เทศ มีกรดอินทรีย์ (Organic acid) เช่น oxalic acid ในรูป calcium oxalate sodium oxalate และ potassium oxalate (7) เหง้าไพล

มีน้ำมันหอมระเหยเป็นสารในกลุ่ม Phenylbutanoids มีฤทธิ์ไล่แมลง (8)

เหง้าขมิ้นชัน มีสารสำคัญหลัก คือ เทอร์เมอรอน (Turmerone) และซิงจีเบอร์เน (Zingiberene) นอกจากนี้ยังมีสารประเภทเคอร์คูมินอยด์ (Curcuminoids) ประกอบด้วยเคอร์คูมิน (Curcumin) สารนี้มีสีเหลืองส้ม หรือสีเหลืองแดง ซึ่งเป็นสีของขมิ้น แอลคาลอยด์ (Alkaloid) เช่น สารควินิน (Quinine) ในเปลือกต้นชิงโคนา มีฤทธิ์เป็นยาระงับปวด ยาชา และรักษาแผล ไกลโคไซด์ (Glycoside) เช่น คาร์ดิแอกไกลโคไซด์ (Cardiac glycoside) มีฤทธิ์ต่อระบบกล้ามเนื้อหัวใจและระบบโลหิต แอนทราควิโนนไกลโคไซด์ (Anthraquinone glycoside) มีฤทธิ์เป็นยาระบาย (9) ซาโปนินไกลโคไซด์ (Saponin glycoside) ในลูกประคำดีควาย มีคุณสมบัติในการทำให้เกิดฟอง ฟลาโวนอยด์ไกลโคไซด์ (Favonoid glycoside) เป็นสารสี เช่น สีแดง เหลือง ม่วง และน้ำเงิน พบในดอกอัญชัน

กลุ่มสารพิษในสมุนไพร ประกอบด้วยสาร Alkaloid เช่น มอร์ฟีนจากยางของผลฝิ่น Nicotin จากใบยาสูบ สารพวกโทรเพนแอลคาลอยด์ในต้นลำโพง และสตริกนินในเมล็ดแสงเงา ไกลโคไซด์เช่น คาร์ดิแอกไกลโคไซด์ในยี่โถ เมล็ดรำเพย เมล็ดดินเบ็ดน้ำ Saponin ในผลมะคำดีควาย และในผลมะระที่สุกเต็มที่ เนื่องจากพืชสมุนไพรมีสารสำคัญที่มีประโยชน์ทางยามากกว่าโทษ รวมทั้งไม่มีพิษตกค้างสะสมที่ผิวหนัง ทำให้ผู้ผลิตเลือกใช้พืชสมุนไพร ที่มีสรรพคุณทางยามาเป็นส่วนผสมเพิ่มเติมในสบู่ หรือเครื่องสำอางเพื่อการดูแลรักษาผิวพรรณกันมากขึ้น

การเลือกใช้สมุนไพรกับสบู่

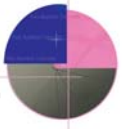
การเลือกใช้สมุนไพรกับสบู่ นิยมเลือกสมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยาที่ตรงตามวัตถุประสงค์ โดยทดลองนำสมุนไพรมาใช้ในการแพทย์พบว่าไม่เป็นพิษต่อสัตว์ทดลอง เช่น สาร Tannin ในมะขาม และเปลือกมังคุด มีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อแบคทีเรีย ซึ่งเป็นสาเหตุการเกิดหนอง Mangostin และอนุพันธ์จากผลมังคุดมีผลรักษาแผล Eugenol และ Carbontetra chloride ในกะเพรา Curcumin ในผงขมิ้นมีฤทธิ์ลดการอักเสบ และมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อราสาเหตุโรคผิวหนัง นอกจากนี้ยังมีฤทธิ์ต้านแบคทีเรียและลดการอักเสบ (4) ข่า มีสรรพคุณในการต้านเชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา ฤทธิ์ร้อนแรงของข่าใช้เป็นตัวประกอบเพื่อระงับอาการตะคริว เหน็บชา ลดการอักเสบ แผลฟกช้ำ และอาการบวม น้ำมันหอมระเหยมีสรรพคุณต่างๆ เช่น ตะไคร้มีน้ำมันหอมระเหยช่วยขับลม ลดอาการแน่นจุกเสียด น้ำมันละหุ่ง ช่วยระงับอาการปวดได้ดี กระตุ้นการไหลเวียนของเลือดที่ไปคั่งอยู่กับเชื้อจุลินทรีย์ น้ำมันกานพลูรักษาอาการปวดฟัน (10) น้ำมันโหระพาใช้รักษาโรคผิวหนัง กลากเกลื้อน ไลยุงและฆ่ายุง (11) รวมทั้ง Citral Geraneol Mentol Camphor และ Linalool ส่วน Citral Citronellol Geraneol และ Cineole ฆ่าเชื้อแบคทีเรียชนิด *E. Coli* ตัวอย่างสมุนไพรที่ใช้ในการทำสบู่เช่น บัวบก

บัวบก มีสารออกฤทธิ์คือ Madecassic acid Asiatic acid และ Asiaticoside ช่วยสมานแผลและเร่งการสร้างเนื้อเยื่อ ระงับการเจริญของเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดหนอง และลดการอักเสบ มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อราอันเป็นสาเหตุของโรคกลาก (12)

นอกจากนั้นสีของพืชสมุนไพรธรรมชาติทำให้ผลิตภัณฑ์มีสีสันที่สวยงามน่าสนใจและไม่เป็นอันตราย เช่น สีส้มสดจากแครอท ซึ่งเป็นสาร Carotene และเป็นโปรวิตามินเอ มีกลิ่นเฉพาะและอุดมไปด้วยวิตามิน (2) หากใช้น้ำคั้นจากแครอทเป็นส่วนผสมของยาทาภายนอกช่วยป้องกันแสงแดด หากผสมกับน้ำมันาวใช้เป็นครีมพอกหน้า ป้องกันความหยابกร้านและรอยแผลเป็นของผิว เช่นเดียวกับมะขามป้อม มีกรดผลไม้ AHA ช่วยผลัดเซลล์ผิวที่ตายแล้วให้หลุดลอกไป ทำให้ผิวดูผุดผ่อง รสฝาดของผลไม้มีสารแทนนิน ช่วยสมานผิว ทำให้รูขุมขนเล็กลง (13) ดังนั้นการเลือกใช้พืชสมุนไพรชนิดใดมาเป็นส่วนผสม นิยมเลือกใช้ตามสรรพคุณทางยาโดยดูจากสรรพคุณของสมุนไพรจากตำราหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น สารสกัดที่ได้จากสมุนไพรในธรรมชาติมีความปลอดภัยมากกว่ายาหรือสารสังเคราะห์ทางเคมี มีพิษตกค้างภายในสัตว์ทดลองน้อย อัตราการสลายตัวของสารเคมีที่มีในพืชสมุนไพรสลายตัวได้ดีกว่าสารเคมีสังเคราะห์ รวมทั้งราคาต้นทุนในการผลิตต่ำ หาง่าย ราคาถูก

วิจารณ์

การผลิตสบู่สมุนไพรด้วยตนเองใช้ในครัวเรือน ทำได้ง่าย สะดวก และปลอดภัย วัสดุหาง่ายเนื่องจากมีอยู่ในธรรมชาติ ราคาถูก ไม่เป็นอันตราย ไม่ทำให้เกิดการระคายเคือง สามารถเลือกใช้ได้ตามคุณลักษณะที่ต้องการสมุนไพรมีสารสำคัญ ที่มีประโยชน์ทางยาทั้งในการรักษาและการป้องกัน เช่น น้ำมันหอมระเหย มีกลิ่นเฉพาะตัว แตกต่างกันไปตามชนิดของสมุนไพรที่นำมาสกัดเป็นน้ำมันหอมระเหย เช่น น้ำมัน

ตะไคร้หอม น้ำมันไพล น้ำมันกระวาน น้ำมันพลู ไม่ก่อให้เกิดอาการแพ้หรือระคายเคือง สีสรรของสมุนไพร เช่น สีเหลืองส้มหรือ เหลืองแดงจากขมิ้น สีม่วงและสีน้ำเงินจากดอกอัญชัน ทำให้สบู่ที่ผลิตได้มีสีสรรที่สวยงามน่าใช้ นอกจากนี้สารสำคัญในสมุนไพรที่ใช้เป็นส่วนผสมในการทำสบู่ มีสรรพคุณในการนำมาใช้เป็นเครื่องสำอาง เพื่อการขัดผิวเช่น บัวบก ฟ้าทะลายโจร ว่านหางค่าง ว่านสาวหลง ว่านน้ำ มะหาด ขมิ้นชัน ยาหาราก และข้าวกลอง เราสามารถใช้พืชสมุนไพรนำมาประยุกต์เป็นสูตรสบู่สมุนไพร ขัดผิว ทำได้หลายสูตร ตัวอย่างเช่น สูตรสบู่สมุนไพรสำหรับผิวมัน ประกอบด้วยว่านน้ำ ขมิ้นชัน ว่านสาวหลง ว่านหางค่าง และยาหาราก สูตรสบู่สมุนไพรสำหรับผิวแห้ง ประกอบด้วย ข้าวกลอง บัวบก เปราะหอม ขมิ้นชัน และยาหาราก สูตรสบู่สมุนไพรลดจุดด่างดำ ประกอบด้วย มะหาด ว่านหางค่าง ว่านสาวหลง และข้าวกลอง สูตรสบู่สมุนไพรสำหรับผิวแห้ง ประกอบด้วย ฟ้าทะลายโจร บัวบก ว่านหางค่าง ขมิ้นชัน และยาหาราก สูตรต่างๆสามารถดัดแปลงตามความต้องการของผู้บริโภค

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความมหัศจรรย์ของสบู่สมุนไพรอยู่ที่ การไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ซึ่งสบู่สมุนไพรมีสารเคมีในธรรมชาติอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่เป็นอันตราย และต้นทุนสูง อาจทำให้เกิดอาการแพ้ หรือระคายเคืองได้ สรรพคุณทางยาของสบู่สมุนไพรมีมากมายทั้งในด้านการรักษา หรือป้องกัน และที่สำคัญคือปลอดภัย ไร้สารเคมีตกค้าง หาง่าย และราคาถูก ตลอดจนผลิตภัณฑ์สบู่สมุนไพรที่มีหลายหลายสูตรขึ้นกับชนิดและสรรพคุณของสมุนไพรที่นำมาเป็นส่วนผสมเพิ่มเติมในสบู่แต่อย่างไรก็ตาม หากมีการ

ศึกษาและวิจัยในเรื่องการปลูกที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักวิชาการ ตลอดจนช่วงอายุที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยว จะทำให้สารสำคัญในสมุนไพร มีปริมาณมาก ในประเทศที่พัฒนาแล้วให้ทุนสนับสนุนการวิจัยพืชสมุนไพรไทย และนำผลการวิจัยที่ได้ ผลิตเป็นสินค้าส่งกลับมาขายในประเทศไทยในราคาสูง ทำให้ประเทศไทยขาดดุลการค้า ดังนั้นความรู้ดังกล่าวนี้อาจใช้เป็นแนวทางในการศึกษาพืชสมุนไพรไทย ให้กว้างขวางออกไปรวมทั้งนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ สร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับผู้สนใจ ทั้งในระดับครัวเรือน จนถึงระดับประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.เวคิน นพนิตย The Professional Associates of Thailand ได้แนะนำ ตรวจแก้ไข ปรับปรุงให้บทความฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

1. สมฤทัย จิตภักดีดินทร: เครื่องสำอางในชีวิตประจำวัน. ในเครื่องสำอางที่ใช้เพื่อความสะอาด. ภาควิชาเทคโนโลยีเภสัชกรรม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา. หน้า 27-30, 2545.
2. ภาณุวรรณ: คู่มือผลิตเครื่องสำอาง สูตรสบู่สมุนไพรด้วยตนเอง. สำนักพิมพ์ห่อสมุดกลาง 09. กรุงเทพมหานคร. หน้า 27, 2544.
3. ฐาปวิศ คงสุข: สบู่สมุนไพรให้ความงาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. จำเนียร พลสวัสดิ์บรรณาธิการ, ประพันธ์สาสน์, กรุงเทพมหานคร. หน้า 51-77, 2543.

4. ....คู่มือผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางเพื่อเศรษฐกิจชุมชน. สำนักงานคณะกรรมการอาหาร และยา กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพมหานคร. หน้า 10, 2545.
5. มาริต ชาญอุไร: พืชเครื่องเทศและสมุนไพร. นสพ.กสิกร. 79(1):86-90, 2549.
6. ....มาตรฐานสมุนไพรไทย เล่ม 1 พืชทะเลายใจ. สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพมหานคร. หน้า 7-8, 2544.
7. พรสวรรค์ ดิษยบุตร และคณะ: สมุนไพร: การใช้ อย่างถูกวิธี. ซีเอ็ดยูเคชั่น, กรุงเทพมหานคร. หน้า 13-18 , 2543.
8. สมพิศ ไม้เรียง และเพ็ญศรี นันทสมสราน: พืชสมุนไพรในแผนยุทธศาสตร์ชาติ. นสพ. กสิกร.78(6):80-82, 2548.
9. ....มาตรฐานสมุนไพรไทย เล่มที่ 2 ไขมันชั้น. สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การ แพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพมหานคร. หน้า 28, 2544.
10. สุพันธ์ : แก้วดพันด้วยวิธีธรรมชาติ. ชีวจิต. 8(191):47, 2549.
- 11.ดวงใจ สุริยาอรุณโรจน์ และคณะ: ผักพื้นบ้าน และสมุนไพรในสวนเกษตรอินทรีย์. นสพ.กสิกร. 79(4):23-30, 2549
- 12.สมุนไพรพืชถอนพิษ.อ้างเมื่อ 4 มกราคม 2547 สืบค้นจาก URL:[http ://www.pixiart.com/ archives/herb/](http://www.pixiart.com/archives/herb/)
- 13.เสาวลักษณ์: มะขามป้อม เปรี๊ยะผาด อุดมวิตามินซี. ชีวจิต. 8(191):78, 2549